

lyosnak és üresnek neveznek. Sikerült Góngorát sarokba szorítaniuk, és port hintettek mindazok szemébe, akik hosszú évszázadokon át megérteni igyekeztek. »Távol tartani — érthetetlen...« És Góngora magányos maradt, mint egy leprás. Tele hideg, ezüst fényekként fakadó fekélyekkel, kezében a költészet legújabb hajtásával csak arra várt, hogy új nemzedékek vegyék birtokukba valóságos örökségét és képzőművészetét.»

Lorca 1927-ben elhangzott beszéde óta nemcsak a szürrealista művészet fedezte föl magának újra a manierizmust (egy 1936-os amerikai kiállításon az elődök között említették pl. Arcimboldo nevét), a kötet utolsó lapjain található irodalomjegyzék szerint a nemzetközi tudományos irodalomban is számos értékes tanulmány foglalkozik vele.

Ezek között vehetjük most számba Klaniczay Tibor munkáját, melynek gazdag képanyaga, kitűnően válogatott szemelvényei a bevezető tanulmány kíséretében „valóságos örökség”-hez segítik olvasójukat. (*Gondolat, 1975.*)

TÉGLÁSY IMRE

## Palotai Erzsí emlékei

Abban az időben, mikor Palotai Erzsí elmondta az első verseket, a magyar ifjúságot valami rendkívüli élmény sugározta körül. Ady országos és közép-európai hatása s az Ady-nemzedék rendkívüli jelenléte. A csehszlovákiai magyar fiatalok olyan hangsúllyal olvasták és olvastatták az első világháború utáni magyar irodalmat, amire addig nem volt példa. Magukkal ragadták Budapest egyetemi diákságát, az erdélyieket, az egész magyar nyelvterületet. Ebben az izgalomban lépett fel a kassai lány, Palotai Erzsí, aki élményé tudta tenni az új magyar verset, sőt a prózát is, ami még nehezebb. Nem könnyű megrajzolni Palotai Erzsí arcképét. Bonyolult jelenség. Néhány éve tudjuk, hogy író is, emlékező s igazmondó, nehéz megtalálni hozzá a hasonlóságot. Bandukol a pesti utcán, falhoz húzódva, verseket mormol, papnő, aki szüntelen szolgál és készül a szolgálatra. Egy életet töltött el ezzel, most megírta a szavalóművész emlékeit *Költők, versek, találkozások* címen.

„Elalvás előtt egy-egy Kosztolányi-verset mummogva magamban, azt hittem, de igazán, hogy én írtam azt a verset” — mondja egyik írásában. Olvasóból lett szavaló, vagyis olyan mélyen érintette a vers, hogy átadta magát az önkéntelen tolmácsolásnak. Valahányszor hallottam, lenyűgözött páratlan emlékezőtehetsége, nemcsak a verseknél, hanem ami még nehezebb, a prózának elmondásánál. Memóriájánál csak kifejező egyszerűsége nagyobb, vagyis művészetének szépsége és épsége. Ez az emlékező kötet mindent egybefoglal, amit egy tisztaszívű ember mondhat hivatásáról, hiúság és féltékenység nélkül, túlzások és nagyképűség fitogtatását kizárva. Nagyon nagy igazsággal írja, hogy amúgy is hiányos kritikai gyakorlatunkból teljesen hiányzik a szavalás és a szavaló bírálat, ismertetése. Még az a mondat is kiesett százsor egy-egy irodalmi estről szóló beszámolóból, hogy kik szerepeltek az előadás után, vagyis a recitátorok neve, akik bemutatták, igazolták az ünnepezt írókat. Hivatását mégis áhitattal, rendkívüli komolysággal szolgálta. Magánéletét is alárendelte a magyar irodalomnak. Elment mindenüvé, kis faluba ugyanúgy, mint városaink pódiumaira. Folytonos gyakorlat meg munka által nagyszerű biztonságot szerzett, habár — mint bevallja — minden fellépése előtt idegizgalom fogta el. Munkája nagy tisztesség és nagy áldozat. Szeretettel és elismeréssel ír pályatársairól, közel húsz szavalóművészről és színészeiről, kortársakról, akikkel együtt végezte ezt a munkát. Nincs senkiről felesleges, nélkülözhető jelzője.

Annál inkább azon van, hogy az író, akinek értékét megismerte, be is mutassa olvasóinak. Elmondja, nem érti, miért nem szeretik például Szabó Magda Ókútját; Palotai Erzsi bűvöletébe esett ennek az írásműnek. „S ha zenéjét nem is tudom hibátlanul eldalolni, körülöng, átfon, áthatja saját gyermekkori emlékeimet, átítatja az én múltamat is, feltámad a gyermekkorom, hasonlít és különbözik, együttárad és elágazik.” Palotai Erzsi jellemrajza ez a könyv: egy őszinte lény szólal meg. Megírja árvaságát, szegénységét, nővéreitől örökölt ruháit, hirtelen, maga készítette öltönyét. De ne higgyük, hogy nincs kritikai észrevétele. Ascher Oszkár tanítványa volt, hálásan emlékezik mesterére. De megírja, hogy Ascher 1945 után „felkattintotta a szabványhangot”. Palotai Petőfinek nem a forradalmi verseit szerette, hanem a leírókat s a Tündérrálmot.

Mivel jó megfigyelő, kitűnő író is: „Ahol a két szegény karja kilátszott a hosszú ujjú hálóingéből, mint egy vonalakból álló gyermekrajz, olyan hihetetlenül vékony, két ág volt csupán” — írja Simonffy Margotról, amikor meglátogatja a haldokló művésznőt. (Ki tudja még, ki volt ez a kivételes tehetségű szavalóművésznő?) Milyen nagyszerűen jellemzi Medgyaszay Vilma nevetésének skáláját és a sírását, ámításait, hízelgéseit, hazudozásait, mindent, ami emberi. Török Erzsiről megtudjuk, hogy „legeslegjobban a magyarságot szerette”, ebben égett el. Hogyan tudott fohász-kodni énekével, karjait felemelve és lehullatva. Érdekes emlékeit őrzik Veres Péter levelei, Füst Milánéi. Leírja, hogyan sírt Kassák: „... rezzentelen, merev, csak a könnyei folynak.” Illyést úgy jellemzi, hogy „... egy időben él benne mind Petőfi ifjúsága, mind Arany férfikora.” Illyés szigorú mondandóját „olyan napsütötte humorral, olyan elragadó mondattannal közli”, hogy örömtől csal az arcára. A magyar irodalom hív szolgálojának emlékeit gyűjtötte össze Palotai Erzsi. (*Szépirodalmi*, 1974.)

#### SZALATNAI REZSÓ

